

त्या भागात आपण अनुभव, निरीक्षण आणि विश्लेषण करण्याची क्षमता यातून समस्येच्या अनेक अंगांचे आकलन करून घेण्याची 'आतून बाहेर' (इनसाइड आउट) या प्रकारची विचार पद्धती पाहिली. या भागाची सुरुवात आपण 'बाहेरून आत' (आउटसाइड इन) अशा प्रकारे विचार करण्याची पद्धतही का आवश्यक आहे, यापासून करणार आहोत. इनव्हेशन अर्थात कल्पकतेसाठी या दोन्ही पद्धती आवश्यक असतात. सोपे करून सांगायचे, तर एखाद्या समस्येवरचे उतर शोधताना आपल्याला एखादी चांगली कल्पना सुचू शकते; पण समजा ती कल्पना आधीच कोणाला सुचली असेल आणि त्यावर त्याने समाजोपयोगी उपायही शोधला असेल, तर आपल्याला सुचलेल्या कल्पनेचा काय फायदा? म्हणजे कल्पना सुचण्याच्या पायरीपर्यंत जाण्याआधी आपण ज्या समस्येवर कल्पना शोधणार आहोत, त्यावर आधी कोणी काय काय कल्पना लढवून उपाय शोधले आहेत, त्याचा आपण शोध घ्यायला हवा. तसे केले, तर आधीच लागलेला शोध आपण पुन्हा लावला, असे होणार नाही आणि आपली मेहनतही वाया जाणार नाही. आता ही अशा प्रकारची आधी लागलेल्या शोधांची माहिती मिळवायची कोठून? त्यासाठी पेटंट दस्तावेज किंवा पेटंट डॉक्युमेंट्सचा आपल्याला उपयोग करून घेता येतो.

आपल्या कल्पना इतर कोणीही कॉपी करू नयेत, यासाठी जागतिक प्रणाली संशोधक पेटंट प्रणालीचा उपयोग इनव्हेशन प्रक्रियेमध्ये करतात. या सर्व पेटंटची माहिती ऑनलाइन उपलब्ध असते. या माहितीच्या साठ्यातून आपल्याला नेमकी कोणती माहिती हवी आहे, याचा शोध घेण्याचीही एक विशिष्ट पद्धत आहे. ती वापरून आपल्याला हवी ती माहिती मिळू शकते. थोडक्यात, एखाद्या समस्येवर उपाय शोधताना त्यावर या आधी कोणत्या कल्पना अस्तित्वात आल्या आहेत, त्याचा या पेटंट दस्तावेजातून आढावा घेणे महत्त्वाचे आहे. जगाभरातील ७० टक्के माहिती ही केवळ पेटंट दस्तावेजात उपलब्ध आहे, इतरत्र कोठेही नाही.

पेटंट प्रणालीचा इतिहास

मुळतः पेटंट करून देवावे,

ही संकल्पना आली कुठून, याचा शोध घेणेही रंजक वाव आहे. इटलीमधील वास्तुरचनातज्ञ ब्रुनेलिशी हा पेटंट प्रणाली अस्तित्वात येण्यासाठी कारणीभूत

पेटंटची बाराखडी

इनोव्हेशन किंवा कल्पकता हा आता उच्च शिक्षणातील परवलीचा शब्द झाला आहे. कल्पना सुचण्याची ही प्रक्रिया नेमकी असते कशी, सुचलेल्या कल्पनेचे प्रत्यक्ष व्यवहारात रूपांतर करण्याचा प्रवास कसा असतो, याबाबतचे हे संदर्भ.

त्याचे काम सोपे झाले. मात्र, ही कल्पना कुणाला सांगायला ब्रुनेलिशी तयार होईना. त्याच्या मते, त्याला सुचलेली कल्पना अशीच कुणी तरी वापरली, तर त्यात त्याचा फायदा काय? त्या वेळी तेथील राजाने यावर उपाय शोधला. त्याने असा

शिक्षण संस्थांची भूमिका

पेटंट आणि शिक्षण संस्था ही सांगड कशी घालायची? शिक्षण संस्था हे एक असे व्यासपीठ असते, जेथे नवकल्पनासाठी परिसंस्था (इकोसिस्टीम) निर्माण करणे शक्य आहे. एकदा का अशी परिसंस्था निर्माण करण्यात यश आले, की विद्यार्थ्यांच्या कल्पकतेला नक्की चालना मिळते.

यातूनच नवे शोध लागतात आणि त्याचे पेटंटही करून ठेवता येते. एक छोटे उदाहरण देतो. आमच्या विश्वकर्मा युनिव्हर्सिटीमध्ये आम्ही नुकतेच एक वॉटर क्वालिटी सेंटर ऑफ एक्सलन्स सुरू केले. पाणी शुद्धीकरण प्रक्रिया अधिक किफायतशीर करी करता येईल, या उद्देशाने ते सुरू केले आहे. जर्मनीच्या विलो फाउंडेशनने यासाठीची साधन सामग्री दिली आहे, म्हणजे तंत्रज्ञान पुरवले आहे. आता या मिळालेल्या उपकरणांचा वापर करून आमचे विद्यार्थी आणि शिक्षक या सेंटर ऑफ एक्सलन्समध्ये विविध प्रकारचे संशोधन करू शकतात. यातून अनेक नवकल्पना उदयास येऊ शकतात आणि त्याचा समाजाला फायदा होऊ शकतो. थोडक्यात, एक परिसंस्था विकसित करून विद्यार्थ्यांच्या कल्पकतेला चालना देण्याचा प्रयत्न सुरू झाला आहे. आणि एकदा का कल्पकतेला चालना मिळाली, की इनोव्हेशन की मंजिल दूर नाही!

निर्णय घेतला, की ब्रुनेलिशीने कल्पना सांगवी, पण ती इतर कुणाला वापरायची असेल, तर पहिली तीन वर्षे त्याला ब्रुनेलिशीची परवानगी घ्यावीच लागेल आणि ती घेतली गेली नाही, तर त्यावर कारवाईही होईल. थोडक्यात, ब्रुनेलिशीने त्याची कल्पना लोकांसाठी खुली केली नसती, तर ती समजलीच नसती. त्यामुळे ती खुली होणे महत्त्वाचे होते; पण त्याच जोडीने मर्यादित काळासाठी का होईना, त्या कल्पनेवर कल्पना शोधणाऱ्यांचा हक्क असला पाहिजे, म्हणून पेटंट प्रणालीचा उदय झाला. पेटंट प्रणालीचा उदय झाल्यानंतर युरोपात वेगाने आर्थिक प्रगती झाल्याचे निरीक्षण आहे.

कल्पनेतून काय शिकायचे?

पेटंट दस्तावेजातून कल्पना शोधण्याचे

तंत्र समजले, की पुढचा टप्पा असतो, तो आपल्या समस्येवर आधी काढलेल्या तोडग्यांचा अभ्यास करण्याचा. आधी शोधली गेलेली कल्पना नेमकी काय आहे, याचा अभ्यास करून आपली कल्पना अधिक समृद्ध करी करता येईल, याचा विचार महत्त्वाचा आहे. एकदा का हा विचार पक्का झाला, की आपली मूळ कल्पना आणखी पक्की करता येईल आणि त्याचा उपायाच्या दिशेने प्रवास सुरू होईल. अनेकांना पेटंट म्हटले, की तो काही तरी अत्यंत तांत्रिक आणि गहन असा दस्तावेज असतो, अशी कल्पना असते. त्यामुळे तो वाचायचा कसा, असाही प्रश्न पडू शकतो. मात्र, त्याचीही एक क्लृप्ती आहे. यातील आकडेवारी, संख्यानिर्देश केलेल्या घटकांची माहिती आणि एकूण कल्पनेचा गोषवाग वाचला, तरी आपल्याला त्या पेटंटची नेमकी कल्पना येऊ शकते.

पेटंट आणि शिक्षण संस्था ही सांगड कशी घालायची? शिक्षण संस्था हे एक असे व्यासपीठ असते, जेथे नवकल्पनासाठी परिसंस्था (इकोसिस्टीम) निर्माण करणे शक्य आहे. एकदा का अशी परिसंस्था निर्माण करण्यात यश आले, की विद्यार्थ्यांच्या कल्पकतेला नक्की चालना मिळते.

यातूनच नवे शोध लागतात आणि त्याचे पेटंटही करून ठेवता येते. एक छोटे उदाहरण देतो. आमच्या विश्वकर्मा युनिव्हर्सिटीमध्ये आम्ही नुकतेच एक वॉटर क्वालिटी सेंटर ऑफ एक्सलन्स सुरू केले. पाणी शुद्धीकरण प्रक्रिया अधिक किफायतशीर करी करता येईल, या उद्देशाने ते सुरू केले आहे. जर्मनीच्या विलो फाउंडेशनने यासाठीची साधन सामग्री दिली आहे, म्हणजे तंत्रज्ञान पुरवले आहे. आता या मिळालेल्या उपकरणांचा वापर करून आमचे विद्यार्थी आणि शिक्षक या सेंटर ऑफ एक्सलन्समध्ये विविध प्रकारचे संशोधन करू शकतात. यातून अनेक नवकल्पना उदयास येऊ शकतात आणि त्याचा समाजाला फायदा होऊ शकतो. थोडक्यात, एक परिसंस्था विकसित करून विद्यार्थ्यांच्या कल्पकतेला चालना देण्याचा प्रयत्न सुरू झाला आहे. आणि एकदा का कल्पकतेला चालना मिळाली, की इनोव्हेशन की मंजिल दूर नाही!

पेटंट प्रणालीचा इतिहास

मुळतः पेटंट करून देवावे,

पेटंट दस्तावेजातून कल्पना शोधण्याचे

पेटंट प्रणालीचा इतिहास

मुळतः पेटंट करून देवावे,

पेटंट दस्तावेजातून कल्पना शोधण्याचे